

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยมี ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดย ประเมินใน 7 ประเด็นคือ

การประเมินด้านบริบท ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร 2) เนื้อหารายวิชา ของหลักสูตร

การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น ได้แก่ 3) คุณลักษณะอาจารย์ผู้สอน 4) สิ่งอำนวยความสะดวก

การประเมินด้านกระบวนการ ได้แก่ 5) กระบวนการเรียนการสอนและการจัด กิจกรรม 6) การวัดและประเมินผล

การประเมินด้านผลผลิต ได้แก่ 7) คุณภาพของบัณฑิต

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตกลุ่มประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตกลุ่มประชากร ดังนี้ อาจารย์ผู้สอนประจำหลักสูตรและ อาจารย์ผู้สอนนอกหลักสูตร สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม ปีการศึกษา 2549 จำนวน 5 คน นักศึกษาปริญญาตรีสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม (ชั้นปีที่ 2 ขึ้น ไป) ในปีการศึกษา 2549 จำนวน 170 คน บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2548 จำนวน 40 คน และหัวหน้างานหรือผู้บังคับบัญชาบัณฑิต จำนวน 35 คน รวมทั้งสิ้น 250 คน

ขอบเขตเนื้อหา

1. การประเมินบริบท ได้แก่ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหารายวิชาของหลักสูตร
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น เป็นการประเมินความสอดคล้องของปัจจัยเบื้องต้น
 - 2.1) อาจารย์ ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษาสูงสุด จำนวนปีที่สอน ตำแหน่งทางวิชาการ
 - 2.2) นักศึกษา ได้แก่ เพศ อายุ ชั้นปีการศึกษาปัจจุบัน
 - 2.3) บัณฑิต ได้แก่ เพศ อายุ ปีที่สำเร็จการศึกษา สถานภาพปฏิบัติงาน ประเภทหน่วยงาน
 - 2.4) สิ่งอำนวยความสะดวก วัสดุอุปกรณ์ สถานที่เรียน ตำราเรียน
3. การประเมินกระบวนการ เป็นการประเมินความเหมาะสม สอดคล้องของกระบวนการ เช่น กระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม และการวัดการประเมินผล
4. การประเมินผลผลิต คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา
 - 4.1) หัวหน้างานหรือผู้บังคับบัญชา ได้แก่ เพศ อายุ ระยะเวลาที่ทำงาน ประเภทหน่วยงาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสอบถาม 2 ชุด

ชุดที่ 1 แบบสอบถามความคิดเห็น เกี่ยวกับหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม วิทยาลัยอิสลามศึกษา ของอาจารย์ผู้สอน ของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาปีการศึกษา 2548 และนักศึกษาปริญญาตรี

ชุดที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็น เกี่ยวกับคุณภาพบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม วิทยาลัยอิสลามศึกษา ของหัวหน้างานหรือผู้บังคับบัญชา บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2548

ลักษณะของแบบสอบถาม (Questionnaire)

แบบสอบถาม (Questionnaire) ทั้ง 2 ชุด มีลักษณะเหมือนกันคือ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่2) เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นการประเมินหลักสูตร ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) สร้างตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert)

คะแนน 5 หมายถึง ดีมาก

คะแนน 4 หมายถึง ดี

คะแนน 3 หมายถึง ปานกลาง

คะแนน 2 หมายถึง ควรปรับปรุง

คะแนน 1 หมายถึง ควรปรับปรุงอย่างยิ่ง

เกณฑ์ในการแปลความหมายพิจารณาค่าคะแนนเฉลี่ยของความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การประเมิน ดังนี้ (บุปผา บุตรมณี, 2547:59)

คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ 4.51-5.00 หมายถึง ดีมาก

คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.51-4.50 หมายถึง ดี

คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ 2.51-3.50 หมายถึง ปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ 1.51-2.50 หมายถึง ควรปรับปรุง

คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ 1.00-1.50 หมายถึง ควรปรับปรุงอย่างยิ่ง

ตอนที่3) แบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Form) เกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการ ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของข้อมูลที่เป็นข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงหลักสูตรตามองค์ประกอบทั้ง 7 ด้าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน โดยมีวิธีการที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามในระยะเวลา 4 เดือน ตั้งแต่เดือน มิถุนายนถึงกันยายน พ.ศ. 2550 โดยแจกแบบสอบถามให้ อาจารย์ นักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม และผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง เพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

2. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลกับบัณฑิตและผู้บังคับบัญชาของบัณฑิตในระยะเวลา 3 เดือน ตั้งแต่เดือน ตุลาคมถึงธันวาคม พ.ศ. 2550 โดยขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตศึกษา ของวิทยาลัยอิสลามศึกษาถึงบัณฑิตและผู้บังคับบัญชาบัณฑิต เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. ส่งแบบสอบถามถึงบัณฑิตและผู้บังคับบัญชาบัณฑิต โดยส่งทางไปรษณีย์ พร้อมทั้งแนบซองติดดวงตราไปรษณีย์เจ้าหน้าที่ของถึงผู้วิจัยเอง เพื่อส่งกลับคืน และติดตามทางโทรศัพท์เพื่อความรวดเร็วในการส่งตอบแบบสอบถาม

4. ผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS (Statistical Package for Social Science for Window) เพื่อหาค่าสถิติ ดังนี้

1. สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ (Percentage)

2. ความคิดเห็นในการประเมินหลักสูตรวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยหรือมัชฌิมเลขคณิต (\bar{X}) และหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D./Standard deviation) ของแต่ละข้อคำถาม และทดสอบระดับความคิดเห็นเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมินคะแนนเฉลี่ยมากกว่า 3.50 (สูงกว่าเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยระดับปานกลาง)

3. ข้อคำถามปลายเปิดแต่ละด้านนำมาตรวจสอบจัดกลุ่มของคำตอบและเสนอผลข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย

5.1 สรุปผลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ของอาจารย์ผู้สอน บัณฑิตนักศึกษา และผู้บังคับบัญชาของบัณฑิต โดยมีข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม สรุปได้ดังนี้

5.1.1 สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพของอาจารย์ผู้สอนที่ตอบข้อมูลเป็นผู้ชายทั้งหมด จำนวน 5 คน (ร้อยละ 100.0) วุฒิการศึกษาส่วนใหญ่จบปริญญาโทจำนวน 4 คน (ร้อยละ 80.0) ส่วนระยะเวลาที่สอนของอาจารย์ผู้สอนส่วนใหญ่ไม่น้อยกว่า 5 ปีจำนวน 4 คน (ร้อยละ 80.0)

สถานภาพของนักศึกษาส่วนใหญ่เกือบสองในสามเป็นผู้หญิงจำนวน 100 คน (ร้อยละ 65.4) ชั้นปีการศึกษาปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในชั้นปีที่ 2 จำนวน 60 คน (ร้อยละ 39.2) ชั้นปีที่ 3 จำนวน 53 คน (ร้อยละ 34.0) ชั้นปีที่ 4 จำนวน 41 คน (ร้อยละ 27.0)

สถานภาพของบัณฑิตที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 22 คน (ร้อยละ 73.3) บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2548 จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 73.3 ส่วนประเภทหน่วยงานของผู้ตอบข้อมูลส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ในหน่วยงานภาคเอกชน สถานภาพปฏิบัติงาน บัณฑิตไม่มีงานทำ จำนวน 3 คน (ร้อยละ 10.0) รองลงมาปฏิบัติงานเป็นลูกจ้างชั่วคราว จำนวน 9 คน (ร้อยละ 30.0) ลูกจ้างประจำ จำนวน 6 คน (ร้อยละ 20.0) และบริษัทธุรกิจเอกชน จำนวน 5 คน (ร้อยละ 16.7) รัฐวิสาหกิจ จำนวน 1 คน (ร้อยละ 3.3) เมื่อพิจารณาจากสถานภาพปฏิบัติงานของบัณฑิตพบว่าบัณฑิตที่ศึกษาต่อยังต่างประเทศและในประเทศคิดเป็นร้อยละ 13.3

สถานภาพของผู้บังคับบัญชาบัณฑิตที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย จำนวน 14 คน (ร้อยละ 63.6) ประเภทหน่วยงานส่วนใหญ่อยู่ในภาคเอกชน จำนวน 11 คน (ร้อยละ 50.0)

5.1.2 ผลการประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม

การศึกษาวิจัยเรื่องการประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม ผลการวิจัยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

5.1.2.1) ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาประเมินวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมีจำนวน 3 ข้อ ได้แก่ ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย สอดคล้องกับสภาพความต้องการของสังคมปัจจุบัน ข้อความที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแต่ละข้อมีความเหมาะสมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ส่วนข้อที่เหลืออยู่ระดับปานกลาง

การประเมินหลักสูตรของอาจารย์ในด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม 6 ข้อ ส่วนบัณฑิตได้ประเมินวัตถุประสงค์ของหลักสูตรพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 1 ข้อ ได้แก่ ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย ส่วนข้อที่เหลือมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

5.1.2.2) ด้านเนื้อหาวิชาของหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาประเมินเนื้อหาวิชาของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 7 ข้อ ได้แก่ เนื้อหาวิชา สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาวิชาสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เนื้อหาสาระในรายวิชามีความถูกต้อง ทันสมัย สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาการเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม เนื้อหาของแต่ละรายวิชาไม่ซ้ำซ้อนกัน เนื้อหาของแต่ละรายวิชา ส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ ไปประยุกต์ใช้ในสังคมและในการปฏิบัติงานจริงได้ เนื้อหาของแต่ละรายวิชา มีการจัดลำดับการเรียนรู้ที่เหมาะสม จำนวนหน่วยกิตของแต่ละรายวิชา มีความเหมาะสมของรายวิชา ส่วนข้อที่เหลือมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

อาจารย์ประเมินด้านเนื้อหาวิชาของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม 8 ข้อ ส่วนบัณฑิตได้ประเมินด้านเนื้อหาวิชาของหลักสูตรพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 2 ข้อ ได้แก่ เนื้อหาวิชา สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระในรายวิชามีความถูกต้อง ทันสมัย สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาการเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม ส่วนข้อที่เหลือการประเมินเนื้อหาวิชาของบัณฑิตมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

5.1.2.3) ด้านคุณลักษณะของอาจารย์ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษา อาจารย์ และบัณฑิตประเมินคุณลักษณะของอาจารย์มีความเห็นสอดคล้องกันอยู่ในระดับดี มีจำนวน 8 ข้อ โดยพิจารณาเป็นรายชื่อ ได้แก่ มีวุฒิตรงกับการสอนสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม มีตำแหน่งทางวิชาการ มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน มีผลงานด้านวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่สอน ความรู้ความสามารถในการเขียนตำราวิชาการในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม ภาระงานสอนและงานด้านการบริการวิชาการและบริการสังคม ส่งเสริมให้นักศึกษานำความรู้ไปใช้ อาจารย์มีคุณสมบัติตรงกับวิสัยทัศน์ ปรัชญา วัตถุประสงค์ของสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม การประเมินคุณลักษณะของอาจารย์ที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางโดยนักศึกษา อาจารย์ และบัณฑิตที่ต่ำกว่าเกณฑ์มีจำนวน 1 ข้อ ได้แก่ สัดส่วนของอาจารย์ต่อนักศึกษา

5.1.2.4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาประเมินด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 5 ข้อ ได้แก่ (1) โสตทัศนูปกรณ์ มีโสตทัศนวัสดุที่สนับสนุนการเรียนการสอนเพียงพอ (2) ตำราเรียน เอกสารประกอบการเรียนการสอนมีเนื้อหาสอดคล้องกับการเรียนการสอน เอกสารประกอบการเรียนการสอนมีความทันสมัยกับสภาพการณ์ปัจจุบัน (3) สถานที่เรียน ขนาดของห้องเรียนเหมาะสมกับจำนวนนักศึกษา มีห้องเรียนเพียงพอ ความเพียงพอของสถานฝึกงานจากภาครัฐบาล ส่วนที่เหลือการประเมินด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

การประเมินหลักสูตรของอาจารย์ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียน พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม 14 ข้อ ส่วนบัณฑิตได้ประเมินด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมพบว่า โสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียน ที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง มีจำนวน 13 ข้อ ยกเว้นข้อที่ 11 ระดับความเห็นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}=3.53$) ได้แก่ สถานที่เรียนมีห้องเรียนเพียงพอ

5.1.2.5) ด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาประเมินด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 17 ข้อ ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับลักษณะเนื้อหา มีการจัดการเรียนการสอนหลากหลาย จัดกิจกรรมการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นักศึกษามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียน เปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นและซักถาม มีการวางแผน

และเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้า ใช้วิธีสอนเหมาะสมกับเนื้อหา อาจารย์สามารถดำเนินการสอนเนื้อหาต่างๆได้ครบถ้วนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ อาจารย์ใช้สื่อการเรียนการสอนเหมาะสมกับเนื้อหา มีการมอบหมายงานให้นักศึกษาและติดตามผลงาน การจัดให้มีการฝึกงานภายนอกสถาบันสอดคล้องกับสาขาวิชาที่เรียน อาจารย์มีการสอดแทรกจริยธรรมให้นักศึกษา มีการสร้างประสบการณ์และฝึกทักษะวิชาชีพ มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักศึกษาคิดสร้างสรรค์ มีกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักศึกษาค้นหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักศึกษาคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้ ส่วนที่เหลือการประเมินด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

การประเมินหลักสูตรของอาจารย์ในด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม ยกเว้นข้อที่ 19 มีระดับค่าเฉลี่ย 3.40 ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักศึกษาคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ ส่วนบัณฑิตได้ประเมินด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 10 ข้อ ได้แก่ เปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นและซักถาม มีการวางแผนและเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้า ใช้วิธีสอนเหมาะสมกับเนื้อหา อาจารย์สามารถดำเนินการสอนเนื้อหาต่างๆได้ครบถ้วนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ มีการมอบหมายงานให้นักศึกษาและติดตามผลงาน อาจารย์มีการสอดแทรกจริยธรรมให้นักศึกษา มีการสร้างประสบการณ์และฝึกทักษะวิชาชีพ มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักศึกษาคิดสร้างสรรค์ มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักศึกษาคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้ และการประเมินด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม ที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง มีจำนวน 8 ข้อ ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับลักษณะเนื้อหา มีการจัดการเรียนการสอนหลากหลาย จัดกิจกรรมการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นักศึกษามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียน อาจารย์ใช้สื่อการเรียนการสอนเหมาะสมกับเนื้อหา มีกิจกรรมส่งเสริมความรู้และทักษะนอกเหนือชั้นเรียน การจัดให้มีการฝึกงานภายนอกสถาบันสอดคล้องกับสาขาวิชาที่เรียน มีกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักศึกษาค้นหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การประเมินที่มีความคิดเห็นระดับค่าเฉลี่ยที่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ซึ่งควรปรับปรุง มีจำนวน 2 ข้อ ดังนี้ มีการเชิญวิทยากรภายนอกมาบรรยาย มีการพานักศึกษาไปศึกษาดูงานนอกสถานที่

5.1.2.6) ด้านการวัดและการประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษา อาจารย์ และบัณฑิตประเมินหลักสูตรด้านการวัดและการประเมินผลมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีทั้งหมด ในข้อคำถามจำนวน 10 ข้อ ยกเว้นบัณฑิตได้ประเมินในส่วนข้อที่ 3 มีระดับความคิดเห็นที่เหมาะสมในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.43$) คือ มีการเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนการวัดผลและการให้คะแนน

5.1.2.7) คุณภาพของบัณฑิต

1. ด้านความรู้ ความสามารถและทักษะการปฏิบัติงาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บังคับบัญชาบัณฑิตได้ประเมินคุณภาพของบัณฑิต ด้านความรู้ ความสามารถและทักษะการปฏิบัติงาน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 13 ข้อ ได้แก่ มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการเป็นอย่างดี มีทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงาน มีวิสัยทัศน์ดี มีความสามารถในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีแนวความคิดที่ทันสมัยและทันเหตุการณ์ เป็นผู้ใฝ่รู้ เป็นคนช่างสังเกต มีทักษะในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ มีความตั้งใจทำงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด สามารถจัดการแก้ปัญหา และตัดสินใจในหน่วยงานได้ดี สามารถพัฒนาตนเองในด้านการงาน สร้างอาชีพและพัฒนาอาชีพให้มีความก้าวหน้าอยู่เสมอ การประเมินหลักสูตรเกี่ยวกับคุณภาพของบัณฑิตด้านความรู้ ความสามารถและทักษะการปฏิบัติงานที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางที่ต่ำกว่าเกณฑ์มีจำนวน 2 ข้อ ได้แก่ มีความคิดเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์และสามารถวิจารณ์ทักษะต่างๆ เป็นทั้งนักปฏิบัติและนักวิชาการสามารถประยุกต์ทฤษฎีสู่การปฏิบัติได้

2. ด้านคุณธรรม จริยธรรมและเจตคติต่อการทำงาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บังคับบัญชาบัณฑิตได้ประเมินหลักสูตรเกี่ยวกับคุณภาพของบัณฑิตด้านคุณธรรม จริยธรรมและเจตคติต่อการทำงานมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 7 ข้อ ได้แก่ ตรงต่อเวลา มีวุฒิภาวะตามวัย มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ ปฏิบัติตามระเบียบ/นโยบายของหน่วยงาน ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ สร้างความเจริญให้กับหน่วยงาน เคารพสิทธิหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น และการประเมินหลักสูตรเกี่ยวกับคุณภาพของบัณฑิตด้านคุณธรรม จริยธรรมและเจตคติต่อการทำงานมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมากซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ ($\bar{X}=3.50$) มีจำนวน 3 ข้อ ได้แก่ รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย มีความขยัน อดทนซื่อสัตย์ สุจริต

3. ด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่าผู้บังคับบัญชาบัณฑิตได้ประเมินหลักสูตรเกี่ยวกับคุณภาพของบัณฑิตด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 7 ข้อ ได้แก่ วางตัวเหมาะสมกับกาลเทศะ มีสมาธิมั่นคง สามารถควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม มีความมั่นใจในตนเอง มีความเป็นผู้นำและเป็นผู้ตามที่ดี รับ

ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเสียสละและปรับตัวให้เข้ากับสังคมสามารถเข้าทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความเป็นแบบอย่างที่ดี และการประเมินหลักสูตรเกี่ยวกับคุณภาพของบัณฑิตด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมากซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ ($\bar{x}=3.50$) มีจำนวน 3 ข้อ ได้แก่ อธิษาศยดี อ่อนน้อมถ่อมตน มีทักษะในด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

5.1.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิด ตามลำดับ ดังนี้

5.1.3.1) ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร พบว่าวัตถุประสงค์ของหลักสูตรไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานทั้งในหน่วยงานเอกชน หน่วยงานราชการและหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ดังนั้นควรปรับให้ทันสมัยกับสภาพความต้องการทางวิชาชีพและการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นวัตถุประสงค์ของหลักสูตรควรมีความเหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมตลาดแรงงานเพื่อผลักดันสู่มาตรฐานวิชาชีพ

5.1.3.2) ด้านเนื้อหารายวิชาของหลักสูตร พบว่าเนื้อหาวิชาในการเรียนไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ดังนั้นควรเพิ่มวิชาบัญชี วิชาการเงินให้มากกว่า 3 หน่วยกิตเพื่อสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและสามารถประยุกต์ใช้ในการประกอบวิชาชีพและ ควรเพิ่มการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศในรายวิชาที่เกี่ยวข้องควรลดวิชาที่ไม่เกี่ยวข้องลงและเพิ่มวิชาที่เกี่ยวข้องทางด้านเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลามให้มากขึ้น เนื้อหารายวิชาควรเน้นภาษาต่างประเทศบ้างและเจาะจงความรู้เฉพาะด้านทางสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม สัดส่วนระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติไม่เหมาะสมควรมีการเน้นในการฝึกปฏิบัติให้มากและเนื้อหาวิชาควรมีความเป็นปัจจุบัน ทันสมัยและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันควรเปิดกว้างในวิชาเลือกและควรมีการประชุมร่วมกันเพื่อปรับปรุงแก้ไขความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา

5.1.3.3) ด้านคุณลักษณะของอาจารย์ พบว่าอาจารย์ผู้สอนควรจบทางด้านสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการ โดยตรงและเพียงพอต่อสัดส่วนของนักศึกษา และควรมีผลงานด้านวิชาการอิสลามและงานวิจัยมากขึ้นและควรมีการเขียนตำราการเรียนการสอนให้มากกว่านี้ อาจารย์ผู้สอนควรมีความรู้ความสามารถทางด้านภาษาต่างประเทศและอาจารย์ควรรู้จัก

ใช้จิตวิทยากับการสอนควรมีการปรับปรุงพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและสร้างองค์ความรู้ที่ใหม่ ๆ อยู่เสมอ

5.1.3.4) ด้านถึงอำนวยความสะดวก สื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียน พบว่าโสตทัศนูปกรณ์มีน้อยในการฝึกปฏิบัติไม่เพียงพอต่อจำนวนนักศึกษาโสตทัศนูปกรณ์ควรทันสมัยและเพียงพอต่อจำนวนนักศึกษาอุปกรณ์บางอย่างอยู่ในสภาพที่ใช้งานไม่ได้ ทำให้ไม่มีความสะดวกในการใช้งาน ส่วนใหญ่ขาดการซ่อมแซมบำรุงรักษาและควรจัดหาสถานที่ฝึกงานให้เพียงพอต่อจำนวนนักศึกษาทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาลอยากให้มีความรู้ที่ฝึกงานในองค์กรมุสลิมทางการเงินทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรมีตำราเรียนและวารสารด้านเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลามที่ทันสมัยมากกว่านี้เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับนักศึกษาและควรขยายขนาดของห้องเรียนให้เหมาะสมกับจำนวนนักศึกษาสถานที่เรียนควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5.1.3.5) ด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม พบว่ากระบวนการเรียนการสอนควรสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันและตลาดแรงงาน ควรจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลามที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมและนำความรู้ไปเผยแพร่ให้กับสังคมมากกว่านี้ ควรมีการจัดกิจกรรมในการให้ความรู้แก่ชุมชนบ้างและควรมีการศึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากสถาบันอื่นเพื่อเป็นแนวทางและเสริมสร้างประสบการณ์และทักษะ ควรให้นักศึกษามีกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิชาชีพมากขึ้นสามารถวิเคราะห์สังเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ควรเปิดกว้างให้นักศึกษาไปดูงานนอกสถานที่บ้างและควรจัดสรรงบประมาณเพื่อเชิญวิทยากรมาอบรมให้กับนักศึกษามากขึ้น และควรจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบตามเนื้อหา วัตถุประสงค์และมีการลงมือปฏิบัติจริง โดยให้นักศึกษามีบทบาทมากขึ้น

5.1.3.6) ด้านการวัดและการประเมินผล พบว่าควรมีการวัดและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและอย่างต่อเนื่อง ควรสนับสนุนให้นักศึกษามีการประเมินผลการเรียนของตนเอง ควรแจ้งผลการวัดและการประเมินให้ทราบล่วงหน้าเพื่อนำไปพัฒนาการเรียนต่อไป

5.1.3.7) คุณภาพของบัณฑิต

1. ด้านความรู้ ความสามารถและทักษะการปฏิบัติงาน พบว่าควรส่งเสริมในด้านของทักษะการปฏิบัติงานเพราะเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการปฏิบัติงานบัณฑิตสามารถใช้ทักษะในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา รวมถึงสามารถพัฒนาองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ในการปฏิบัติงานบัณฑิตควรมีความรู้ด้านทฤษฎีควบคู่

กับการปฏิบัติงานจริงดังนั้นควรมีการเตรียมบุคลากรที่มีคุณภาพด้านความรู้ ทักษะและความสามารถเพื่อเตรียมคนให้พร้อมในการประกอบวิชาชีพเพื่อแก้ปัญหาการว่างงานของนักศึกษา

2. ด้านคุณธรรม จริยธรรมและเจตคติต่อการทำงาน พบว่าบัณฑิตมีคุณธรรม จริยธรรมและเจตคติต่อการทำงาน มีระเบียบวินัยต่อตนเองดีมาก

3. ด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ พบว่าบัณฑิตมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมากและมีภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตาม

5.2 การอภิปรายผล

ผู้วิจัยจะอภิปรายผลการวิจัย ตามลำดับประเด็น ดังนี้

5.2.1. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาประเมินวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 3 ข้อ ได้แก่ ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย สอดคล้องกับสภาพความต้องการของสังคมปัจจุบัน ข้อความที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแต่ละข้อมีความเหมาะสมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง จากผลวิเคราะห์การวิจัยดังกล่าว อาจจะได้เห็นว่า ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่เรียนสามารถคิดเปรียบเทียบโยงความสัมพันธ์หรือที่เรียกว่าคิดวิเคราะห์และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์และสามารถคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้มีสิ่งใหม่เกิดขึ้น และผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีที่เหมาะสมต่อวิชาเรียน ต่อเพื่อนๆ ต่อชุมชน ต่อประเทศชาติและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะและความชำนาญ ความคล่องแคล่วในสาขาวิชาที่เรียน ซึ่งสอดคล้องกับนักการศึกษา (ปทีป เมธาคณวุฒิ, 2544 : 4) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ หลักสูตรอุดมศึกษา : การประเมินและการพัฒนา ไว้ว่า การจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บัณฑิตมีความสมบูรณ์ทั้งในแง่ของความเป็นคน (Manhood) และกำลังคน (Manpower) ดังนั้นวัตถุประสงค์ของวิชาศึกษา เพื่อให้ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นสำหรับทุกคนคือความรู้พื้นฐานสำหรับการเป็นพลเมืองดี เพื่อเพิ่มพูนความเจริญของทางสติปัญญา ให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์และทำให้สังคมเจริญรุ่งเรือง เพื่อประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม และพัฒนาบุคลิกภาพและอุปนิสัย เพื่อมุ่งที่จะช่วยให้คนเป็นคนที่สมบูรณ์ขึ้น มีบุคลิกภาพ ทักษะและอุดมคติเหมาะสมกับการเป็นปัญญาชน ดังนั้นวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะดังกล่าว สอดคล้องกับความคิดเห็นของ (สังค อุทรานันท์, 2532 :211) ได้กล่าวไว้ว่า วัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ดี ควรสอดคล้องกับความต้องการของสังคม สามารถสนองตอบต่อความต้องการของสังคมโดยมุ่งให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ส่วนรวมและต่อตนเองและช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์

จากการศึกษาให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติ อันจะก่อให้เกิดค่านิยมที่ถูกต้องและมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม

ส่วนข้อคำถามที่นักศึกษามีความคิดเห็นในระดับปานกลางจำนวน 3 ข้อ คือ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ผลผลิตทั้งในหน่วยงานเอกชน ราชการและรัฐวิสาหกิจ มีการปรับให้ทันสมัยสอดคล้องกับสภาพความต้องการทางวิชาการวิชาชีพ อาจจะเห็นได้ว่า สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม เป็นหลักสูตรใหม่ อาจจะไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานทั้งผู้ใช้ผลผลิตทั้งในหน่วยงานเอกชน ราชการและรัฐวิสาหกิจเท่าที่ควร แต่หลักสูตรมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีความรอบรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม มีความสามารถในการคิดและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ รวมทั้งเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม

การประเมินหลักสูตรของอาจารย์ในด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม 6 ข้อ ผลวิเคราะห์การวิจัยดังกล่าว สำหรับความคิดเห็นของอาจารย์แล้ว อาจจะเห็นได้ว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรนั้นได้มีการดำเนินการวางแผนไว้เป็นอย่างดี โดยคณาจารย์ในภาควิชา ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญ ทำให้วัตถุประสงค์ที่ได้จากการประเมินครั้งนี้อยู่ในระดับดีที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ(พิสนุ พองศรี, 2549:135) ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตรที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้ สอดคล้องต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคม มีความชัดเจนและมาจากข้อมูลพื้นฐานที่ถูกต้อง ต้องพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนครบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านทักษะพิสัยและด้านจิตพิสัยอย่างสมดุลกัน การจัดกิจกรรมต่างๆสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง มีความยืดหยุ่นและสามารถประเมินผลได้

ส่วนบัณฑิตได้ประเมินวัตถุประสงค์ของหลักสูตรพบว่ามีเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 1 ข้อ ได้แก่ ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย อาจเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทางการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติของ (สวัสดี จงกล, 2539 : 28) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของหลักสูตร คือการจัดการเรียนการสอนเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความสามารถ ทัศนคติ พฤติกรรม และทักษะ โดยมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ มีความสามารถในการคิดและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ รวมทั้งเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม

ส่วนข้อที่เหลือมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง อาจจะเห็นได้ว่า ในสังคมปัจจุบันเกิดสภาพการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ดังนั้นหลักสูตรอาจจะไม่ตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้หลักสูตรควรมีความ

ยึดหยุ่นพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงในสภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับความ คิดเห็นของนักการศึกษา (สัจด์ อุทรานันท์, 2532 : 212) ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตรควรมีความยืดหยุ่น สูงและเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของสถานการณ์ปัจจุบัน มีความชัดเจนต่อเนื่อกัน ไม่มี ความขัดแย้งกัน ส่วน(สุนีย์ ภูพันธ์, 2546:19) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า หลักสูตรที่ดีจะต้องมีความ ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมกับสภาพการณ์ต่างๆ เช่น ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเป็นอยู่ การดำรงชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติ ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอันแสดงลักษณะของ สังคม ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ความเปลี่ยนแปลงทางปรัชญาการศึกษา ความเปลี่ยนแปลง แนวความคิดทางจิตวิทยา ความเปลี่ยนแปลงในจุดประสงค์ของการศึกษา ซึ่งมุ่งส่งเสริมให้ นักเรียนมีลักษณะแห่งตน มีมนุษยสัมพันธ์ มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ มีความรับผิดชอบในฐานะ พลเมืองดี

5.2.2. เนื้อหารายวิชาของหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาประเมินเนื้อหา รายวิชาของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 7 ข้อ ได้แก่ เนื้อหารายวิชาสอดคล้อง กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหารายวิชาสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เนื้อหา สาระในรายวิชามีความถูกต้อง ทันสมัย สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาการเศรษฐศาสตร์และ การจัดการในอิสลาม เนื้อหาของแต่ละรายวิชาไม่ซ้ำซ้อนกัน เนื้อหาของแต่ละรายวิชา ส่งเสริม ให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ ไปประยุกต์ใช้ในสังคมและในการปฏิบัติงานจริงได้ เนื้อหาของ แต่ละรายวิชา มีการจัดลำดับการเรียนรู้ที่เหมาะสม จำนวนหน่วยกิตของแต่ละรายวิชา มีความ เหมาะสมของรายวิชา จากผลการวิเคราะห์ อาจจะเห็นได้ว่าเนื้อหารายวิชาของหลักสูตรสอดคล้อง กับเป้าหมายทางการศึกษาและสังคมและเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของนักการศึกษาอีกทั้งเนื้อหา ส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ (ปทีบ เมธาคณวุฒิ, 2544:105) ได้กล่าวไว้ว่า เนื้อหารายวิชาควรมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้ อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจธรรมชาติ ตนเอง ผู้อื่นและสังคม เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล มีคุณธรรมตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมและของประชาคม นานาชาติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี

การประเมินหลักสูตรของอาจารย์ในด้านเนื้อหารายวิชาของหลักสูตร พบว่ามี ความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม 8 ข้อ อาจจะเห็นได้ว่า การกำหนด เนื้อหารายวิชาของหลักสูตรนั้น ได้มีการดำเนินการวางแผนไว้เป็นอย่างดี โดย ผู้เชี่ยวชาญด้าน หลักสูตรและผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญ(รุจิรี ภูสาระ, 2546:111) ได้ให้ความเห็น ถึงการเลือกเนื้อหาของนักพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า ควรใช้เหตุผลในการเลือกเนื้อหา (อาจใช้เกณฑ์ บางส่วนหรือทั้งหมดตามหลักการเลือกเนื้อหา) พิจารณาเนื้อหาที่นักศึกษาที่มีความพร้อมที่จะรับ

ตัดสินใจเลือกเนื้อหาหรือหลักการใหม่ๆเข้าไปเป็นเนื้อหาเพิ่มเติมในหลักสูตร ปรับความสามารถในการรอบรู้เนื้อหาของผู้เรียน และความสำคัญของวิธีการเรียนให้มีความเหมาะสมที่เท่าเทียมกัน พิจารณาเนื้อหาที่จะสอนให้สอดคล้องกับวิชาได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุนี้การกำหนดเนื้อหาที่เหมาะสมในหลักสูตร จะต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบในการจัดเนื้อหาใดก่อนหลัง ในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพนั้น จะต้องเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการแก้ปัญหาในสภาพจริงได้

ส่วนบัณฑิตได้ประเมินด้านเนื้อหาวิชาของหลักสูตรพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 2 ข้อ ได้แก่ เนื้อหาวิชาสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระในรายวิชามีความถูกต้อง ทันสมัย สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาการ เศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม กล่าวได้ว่า ความรู้เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีการขับเคลื่อนควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในการเลือกพิจารณาเนื้อหาวิชานั้น สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ ได้นั้นต้องมีความถูกต้องมีความทันสมัยเนื่องจากความก้าวหน้าทางวิทยาการมีมาก ดังนั้นเนื้อหาวิชาต้องสอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีตรงกับสภาพปัจจุบันอย่างแท้จริง ส่วน (บุญชม ศรีสะอาด, 2537 : 34) ได้กล่าวไว้ว่า เนื้อหาวิชาที่จะจัดสอน จะต้องมีความถูกต้องทันสมัย ทันต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เนื้อหาควรมีความกว้างและลึกซึ้ง ซึ่งความกว้างนั้น หมายถึง การที่มีเนื้อหาหลายๆเรื่องและมีความรู้ต่างๆอย่างครอบคลุม ส่วนความลึกซึ้ง หมายถึง การที่มีเนื้อหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียด ทุกแง่มุม สอดคล้องกับแนวพระราชดำริสพระราชบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงเน้นย้ำถึงการที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้อย่างลึกซึ้งหรือรู้ถึงแก่นสาระของวิชาการที่ตนเองกำลังศึกษาอยู่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์เมื่อต้องการนำวิชาความรู้ไปใช้ในทางปฏิบัติ เพราะการมีความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งจะช่วยให้สามารถนำทฤษฎีที่เรียนรู้นั้นดัดแปลงใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังทรงเน้นถึงการศึกษาที่ต้องเปิดกว้างทางความคิดให้กับการศึกษาสาขาอื่น อันเป็นการศึกษาในแนวกว้าง โดยต้องเรียนรู้จักใช้สาขาวิชาหลากหลายผสมผสานเข้าด้วยกันในลักษณะสหวิทยาการ เพราะการรู้กว้างจะช่วยไม่ให้ผู้เรียนเป็นคนคับแคบ สนใจเพียงวิชาใดวิชาหนึ่งโดยขาดการบูรณาการสาขาวิชาอื่นเข้าด้วยกัน แต่จะช่วยให้ผู้เรียนมองเรื่องต่างๆอย่างรอบคอบและรอบด้านมากยิ่งขึ้น รวมทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนมีใจเปิดกว้างต่อความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ยึดมั่นเพียงความคิดเห็นของตนเองฝ่ายเดียว(เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543 : 56-58)

5.2.3. คุณลักษณะของอาจารย์ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษา อาจารย์ และบัณฑิต ประเมินคุณลักษณะของอาจารย์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 8 ข้อ ได้แก่ มีวุฒิตรงกับ การสอนสาขาวิชา เศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม มีตำแหน่งทางวิชาการ มีความรู้ใน

เนื้อหาวิชาที่สอน มีผลงานด้านวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่สอน ความรู้ความสามารถในการเขียนตำราวิชาการในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม ภาระงานสอนและงานด้านการบริการวิชาการและบริการสังคม ส่งเสริมให้นักศึกษานำความรู้ไปใช้ อาจารย์มีคุณสมบัติตรงกับวิสัยทัศน์ ปรัชญา วัตถุประสงค์ของสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม จากการวิเคราะห์ผลการวิจัย ดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า อาจารย์ผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ อีกทั้งเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนซึ่งสอดคล้องกับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2537:1) กล่าวไว้ว่า อุดมการณ์ที่สำคัญในการสอน ก็คือ การมุ่งให้ผู้เรียนทุกคนบรรลุผลการเรียนรู้ในระดับสูง การที่จะสามารถบรรลุอุดมการณ์ของการสอนหรือทำได้ใกล้เคียงกับอุดมการณ์ของการสอนนั้น ผู้สอนต้องพัฒนาการสอนของตนให้มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่พบอยู่บ่อยๆ คือการผลิตบัณฑิตที่ขาดคุณภาพ ดังนั้นผู้สอนควรพัฒนาการสอนของตนอยู่เสมอ ซึ่งจะบังเกิดผลดีแก่ผู้เรียน ที่เป็นลูกศิษย์ของตนและผลดีต่อท้องถิ่น สังคม และประเทศชาติ

การประเมินคุณลักษณะของอาจารย์ที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางโดยนักศึกษา อาจารย์ และบัณฑิตที่ต่ำกว่าเกณฑ์มีจำนวน 1 ข้อ ได้แก่ สัดส่วนของอาจารย์ต่อนักศึกษา อาจจะเห็นได้ว่า สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม เป็นหลักสูตรใหม่ อาจจะไม่สอดคล้องกับสัดส่วนของอาจารย์ที่มีต่อนักศึกษา ดังนั้นควรจัดหาและจัดจ้างอาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลามเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5.2.4. สิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาประเมินด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 5 ข้อ ได้แก่ (1) **โสตทัศนูปกรณ์** มีโสตทัศนวัสดุที่สนับสนุนการเรียนการสอนเพียงพอ (2) **ตำราเรียน** เอกสารประกอบการเรียนการสอนมีเนื้อหาสอดคล้องกับการเรียนการสอน เอกสารประกอบการเรียนการสอนมีความทันสมัยกับสภาพการณ์ปัจจุบัน (3) **สถานที่เรียน** ขนาดของห้องเรียนเหมาะสมกับจำนวนนักศึกษา มีห้องเรียนเพียงพอ ความเพียงพอของสถานฝึกงานจากภาครัฐบาล

การประเมินด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง มีจำนวน 8 ข้อ ได้แก่ (1) **โสตทัศนูปกรณ์** มีความสะดวกในการใช้บริการด้านโสตทัศนูปกรณ์ โสตทัศนูปกรณ์มีความทันสมัย โสตทัศนูปกรณ์มีคุณภาพอยู่ในสภาพที่ใช้การได้ โสตทัศนูปกรณ์มีความเพียงพอในการฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ โสตทัศนูปกรณ์มีความเพียงพอในการฝึกปฏิบัติกับจำนวนนักศึกษา (2) **ตำราเรียน** ตำราและวารสารวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม มีจำนวนเพียงพอกับจำนวน

นักศึกษา (3) **สถานที่เรียน** มีความสะดวกในการใช้ห้องเรียน ความเพียงพอของสถานฝึกงานจากภาครัฐบาล ความเพียงพอของสถานฝึกงานจากภาคเอกชน

การประเมินหลักสูตรของอาจารย์ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียน พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม 14 ข้อ ส่วนบัณฑิตได้ประเมินด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียนพบว่า โสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียน ที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม 13 ข้อ ยกเว้นข้อที่ 11 ระดับความเห็นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ได้แก่ สถานที่เรียนมีห้องเรียนเพียงพอ จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอต่อความต้องการของบุคลากร โดยเฉพาะผู้บริหารควรให้ความสำคัญในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ควรมีโสตทัศนูปกรณ์ที่มีความทันสมัยและเพียงพอต่อจำนวนนักศึกษา โสตทัศนูปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนไม่เพียงพอและอุปกรณ์บางอย่างอยู่ในสภาพที่ใช้งานไม่ได้ ทำให้ไม่มีความสะดวกในการใช้งาน ส่วนใหญ่ขาดการซ่อมแซมบำรุงรักษา สำหรับสถานที่ฝึกงานควรจัดหาสถานที่ฝึกงานให้เพียงพอกับจำนวนนักศึกษาทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาลและขององค์กรมุสลิม ควรมีอุปกรณ์ที่ทันสมัยในการเรียนการสอน เช่น ตำราเรียน วารสารสำหรับการค้นคว้าของนักศึกษานั้นมีน้อยมาก และตำราเรียนควรทันสมัยเพื่อใช้ในการประกอบการเรียนการสอน สถานที่เรียนควรปรับปรุงให้มีบรรยากาศที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5.2.5. กระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาประเมินด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 17 ข้อ ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับลักษณะเนื้อหา มีการจัดการเรียนการสอนหลากหลาย จัดกิจกรรมการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นักศึกษามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียน เปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นและซักถาม มีการวางแผนและเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้า ใช้วิธีสอนเหมาะสมกับเนื้อหา อาจารย์สามารถดำเนินการสอนเนื้อหาต่างๆได้ครบถ้วนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ อาจารย์ใช้สื่อการเรียนการสอนเหมาะสมกับเนื้อหา มีการมอบหมายงานให้นักศึกษาและติดตามผลงาน การจัดให้มีการฝึกงานภายนอกสถาบัน สอดคล้องกับสาขาวิชาที่เรียน อาจารย์มีการสอดแทรกจริยธรรมให้นักศึกษา มีการสร้างประสบการณ์และฝึกทักษะวิชาชีพ มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักศึกษาคิดสร้างสรรค์ มีกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักศึกษาค้นหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักศึกษาคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถนำความรู้

ทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้ จากผลการวิจัยดังกล่าว สำหรับนักศึกษา อาจจะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษานั้น ควรมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมโดยให้นักศึกษามีส่วนร่วมและมีบทบาทมากที่สุด ได้รับประสบการณ์ที่มีอยู่ให้มากที่สุดและฝึกการปฏิบัติให้มากที่สุด และให้นักศึกษาเห็นถึงความสำคัญทั้งในด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อที่จะพัฒนาคนให้มีความสมดุลโดยยึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ(หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544, 2545:3) ที่มุ่งเน้นให้ทุกคนมีความสามารถ เรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง โดยจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ และต้องให้เห็นความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติและสังคมโลก ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนรู้จะต้องมุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการเผชิญหน้าสถานการณ์ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆและจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น

ส่วนการประเมินด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ มีกิจกรรมส่งเสริมความรู้และทักษะนอกเหนือชั้นเรียน มีการเชิญวิทยากรภายนอกมาบรรยาย มีการพานักศึกษาไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นที่ได้จากการวิเคราะห์แบบสอบถามปลายเปิด พบว่า กระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมควรสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันและตลาดแรงงาน ควรจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลามที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสังคม และนำความรู้ไปเผยแพร่ให้กับสังคม และให้ความรู้แก่ชุมชน ควรมีการศึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากสถาบันอื่นเพื่อเป็นแนวทางและเสริมสร้างประสบการณ์และเพิ่มทักษะ ควรให้นักศึกษามีกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิชาชีพมากขึ้นสามารถวิเคราะห์สังเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ควรเปิดกว้างให้นักศึกษาไปดูงานนอกสถานที่บ้างและควรเชิญวิทยากรมาอบรมให้มากขึ้น ควรจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบตามเนื้อหา วัตถุประสงค์และมีการลงมือปฏิบัติจริง โดยให้นักศึกษามีบทบาทมากขึ้น

การประเมินหลักสูตรของอาจารย์ในด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม ยกเว้นข้อที่ 19 ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักศึกษาคิดวิเคราะห์ ดังนั้นในการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม ควรมุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิดสามารถวิเคราะห์แยกแยะหาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลและระหว่างองค์ประกอบต่างๆหรือสิ่งต่างๆ อันจะช่วยให้เห็นถึงความเกี่ยวพันขององค์ประกอบหรือสิ่งต่างๆเหล่านั้นเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดวิเคราะห์ให้มากขึ้น

ส่วนบัณฑิตได้ประเมินด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 10 ข้อ ได้แก่ เปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็น และซักถาม มีการวางแผนและเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้า ใช้วิธีสอนเหมาะสมกับเนื้อหา อาจารย์สามารถดำเนินการสอนเนื้อหาต่างๆ ได้ครบถ้วนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ มีการมอบหมายงานให้นักศึกษาและติดตามผลงาน อาจารย์มีการสอดแทรกจริยธรรมให้นักศึกษา มีการสร้างประสบการณ์และฝึกทักษะวิชาชีพ มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักศึกษาคิดสร้างสรรค์ มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักศึกษาคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้ และการประเมินด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม ที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง มีจำนวน 8 ข้อ ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับลักษณะเนื้อหา มีการจัดการเรียนการสอนหลากหลาย จัดกิจกรรมการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นักศึกษามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียน อาจารย์ใช้สื่อการเรียนการสอนเหมาะสมกับเนื้อหา มีกิจกรรมส่งเสริมความรู้และทักษะนอกเหนือชั้นเรียน การจัดให้มีการฝึกงานภายนอกสถาบัน สอดคล้องกับสาขาวิชาที่เรียน มีกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักศึกษาค้นหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การประเมินที่มีความคิดเห็นระดับค่าเฉลี่ยที่ต่ำกว่าเกณฑ์กำหนดไว้ซึ่งควรปรับปรุง มีจำนวน 2 ข้อ ดังนี้ มีการเชิญวิทยากรภายนอกมาบรรยาย มีการพานักศึกษาไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ ผลจากการศึกษา ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อเชิญวิทยากรมาอบรมให้มากขึ้น การเชิญวิทยากรภายนอกมาบรรยายเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อเป็นการเสนอแนวทางใหม่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่มากขึ้นและควรมีการศึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากสถาบันอื่นหรือศึกษาดูงานนอกสถานที่เพื่อเป็นแนวทางและเสริมสร้างประสบการณ์และฝึกทักษะให้แก่ นักศึกษา

5.2.6. การวัดและการประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษา อาจารย์ และ บัณฑิตประเมินหลักสูตรด้านการวัดและการประเมินผลมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม ได้แก่ มีการวางแผนการวัดและการให้คะแนนไว้อย่างชัดเจน มีการวัดผลและการให้คะแนนตามความมุ่งหมายที่ได้วางไว้ มีการประเมินผลเป็นไปตามหลักวิชาการ มีการประเมินผลทั้งระหว่างภาคเรียนและปลายภาค มีการแจ้งการประเมินผลให้ผู้เรียนทราบทุกครั้ง มีการนำผลจากการวัดผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนการสอนเป็นไปด้วยความยุติธรรม ให้นักศึกษามีการประเมินการสอนของอาจารย์ ให้นักศึกษามีการประเมินการเรียนของตนเอง ยกเว้นบัณฑิตได้ประเมินข้อที่ 3 ได้แก่ มีการเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนการวัดผลและการให้คะแนน มีระดับความคิดเห็นที่เหมาะสมในระดับปานกลาง

อาจเห็นได้ว่า การประเมินผลการเรียนเป็นไปตามกระบวนการตรวจสอบผลการเรียนรู้และพัฒนาการต่างๆและความก้าวหน้าของผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร เพื่อนำผลไปปรับปรุงการเรียนการสอนให้ผู้บรรลุตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ดังนั้น การตัดสินผลการเรียนเพื่อให้มีการวัดและการประเมินผล เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินผลการเรียนรวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษา (อรพันธ์ เพชรอุไร, 2550 : 2)

5.2.7. คุณภาพของบัณฑิต ผลการวิจัยพบว่า ผู้บังคับบัญชาบัณฑิตมีความเห็นว่า คุณภาพของบัณฑิต ด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 7 ข้อ ได้แก่ วางตัวเหมาะสมกับกาลเทศ มีสมาธิมั่นคง สามารถควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม มีความมั่นใจในตนเอง มีความเป็นผู้นำและเป็นผู้ตามที่ดี รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเสียสละและปรับตัวให้เข้ากับสังคมสามารถเข้าทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความเป็นแบบอย่างที่ดี และการประเมินหลักสูตรเกี่ยวกับคุณภาพของบัณฑิตด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก มีจำนวน 3 ข้อ ได้แก่ อรรถาศัยดี อ่อนน้อมถ่อมตน มีทักษะในด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ด้านคุณธรรม จริยธรรมและเจตคติต่อการทำงาน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 7 ข้อ ได้แก่ ตรงต่อเวลา มีวุฒิภาวะตามวัย มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ ปฏิบัติตามระเบียบ/นโยบายของหน่วยงาน ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ สร้างความเจริญให้กับหน่วยงาน เคารพสิทธิหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น และการประเมินหลักสูตรเกี่ยวกับคุณภาพของบัณฑิตด้านคุณธรรม จริยธรรมและเจตคติต่อการทำงานมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก มีจำนวน 3 ข้อ ได้แก่ รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย มีความขยัน อดทนซื่อสัตย์ สุจริต

ประเมินหลักสูตรเกี่ยวกับคุณภาพของบัณฑิตด้านความรู้ ความสามารถและทักษะ การปฏิบัติงานของผู้บังคับบัญชาบัณฑิตมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 13 ข้อ ได้แก่ มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการเป็นอย่างดี มีทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงาน มีวิสัยทัศน์ดี มีความสามารถในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีแนวความคิดที่ทันสมัยและทันเหตุการณ์ เป็นผู้ใฝ่รู้ เป็นคนช่างสังเกต มีทักษะในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ มีความตั้งใจทำงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด สามารถจัดการแก้ปัญหาและตัดสินใจในหน่วยงานได้ดี สามารถพัฒนาตนเองในด้านการทำงาน สร้างอาชีพและพัฒนาอาชีพให้มีความก้าวหน้าอยู่เสมอ การประเมินหลักสูตรเกี่ยวกับคุณภาพของบัณฑิตด้านความรู้ ความสามารถและทักษะการปฏิบัติงานที่มีความเหมาะสมอยู่ใน

ระดับปานกลางมีจำนวน 2 ข้อ ได้แก่ มีความคิดเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์และสามารถวิจารณ์ทัศนะต่างๆ เป็นทั้งนักปฏิบัติและนักวิชาการสามารถประยุกต์ทฤษฎีสู่การปฏิบัติได้

ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า ควรพัฒนาบุคลิกภาพควบคู่ไปกับการเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆ ให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงและควรผลิตบัณฑิตให้เป็นนักวิชาการและทำหน้าที่วิชาการของตนเองให้สมบูรณ์เพื่อเป็นที่พึ่งทางวิชาการของสังคมได้อย่างแท้จริง ยิ่งในสภาพปัจจุบันสังคมกำลังก้าวเข้าสู่สังคมเฉพาะทางมากยิ่งขึ้น การดำเนินงานในสังคมจึงต้องมีลักษณะเฉพาะและมีพื้นฐานทางวิชาการมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541:221) ได้กล่าวไว้ว่า หน้าที่หลักทางวิชาการ คือ การผลิตและการเผยแพร่ผลงานวิชาการเป็นพื้นฐานสำคัญ ดังนั้น ควรมีการค้นคว้าความรู้ใหม่ๆ พัฒนาความรู้ต่างๆ ให้ทันสมัยและติดตามความรู้ต่างๆ อยู่เสมอและผลิตความรู้ใหม่ๆ เพื่อให้การสืบเนื่องทางวิชาการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีการคิดค้นคว้าใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา การผลิตและการสร้างนักปฏิบัติเพื่อให้ทำงานได้นั้น ถือว่าเป็นผลพลอยได้และควรมีการติดตามผลบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาแล้วและควรมีการจัดการประชุมศิษย์เก่า เพื่ออบรมความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ

5.3 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

5.3.1 ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

จากการศึกษา พบว่า นักศึกษาประเมินวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมีจำนวน 3 ข้อ ได้แก่ ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย สอดคล้องกับสภาพความต้องการของสังคมปัจจุบัน ข้อความที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแต่ละข้อมีความเหมาะสมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ส่วนข้อที่เหลืออยู่ระดับปานกลาง

การประเมินหลักสูตรของอาจารย์ในด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม 6 ข้อ ส่วนบัณฑิตได้ประเมินวัตถุประสงค์ของหลักสูตรพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 1 ข้อ ได้แก่ ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย ส่วนข้อที่เหลือมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านบริหารหลักสูตรสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ และการจัดการในอิสลาม ควรมีการประชุมเพื่อหาแนวทางในการกำหนดวัตถุประสงค์ที่สอดคล้อง

กับความต้องการของผู้เรียน สังคม ตลาดแรงงานและความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพการณ์ปัจจุบัน

5.3.2 ด้านเนื้อหารายวิชาของหลักสูตร

จากการศึกษาพบว่า นักศึกษาประเมินเนื้อหาวิชาของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ได้แก่ เนื้อหารายวิชาสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหารายวิชาสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เนื้อหาสาระในรายวิชามีความถูกต้อง ทันสมัย สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาการ เศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม เนื้อหาของแต่ละรายวิชาไม่ซ้ำซ้อนกัน เนื้อหาของแต่ละรายวิชา ส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ ไปประยุกต์ใช้ในสังคมและในการปฏิบัติงานจริงได้ เนื้อหาของแต่ละรายวิชา มีการจัดลำดับการเรียนรู้ที่เหมาะสม จำนวนหน่วยกิตของแต่ละรายวิชา มีความเหมาะสมของรายวิชา ส่วนข้อที่เหลือมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

อาจารย์ประเมินด้านเนื้อหาวิชาของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม 8 ข้อ ส่วนบัณฑิตได้ประเมินด้านเนื้อหาวิชาของหลักสูตรพบว่ามี ความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 2 ข้อ ได้แก่ เนื้อหารายวิชาสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของ หลักสูตร เนื้อหาสาระในรายวิชามีความถูกต้อง ทันสมัย สอดคล้องกับความก้าวหน้าทาง วิทยาการ เศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม ส่วนข้อที่เหลือการประเมินเนื้อหาวิชาของ บัณฑิตมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพนั้น จะต้องเน้นให้ผู้เรียน สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการแก้ปัญหาในสภาพจริงได้ ดังนั้นเนื้อหาวิชา ควรมีการจัดสัดส่วนของหน่วยกิตให้มีความเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและให้ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เนื้อหาที่จะจัดทำใหม่นั้นควรเป็นเนื้อหาวิชาที่ สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง อันจะเป็นส่วนส่งเสริมในการไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพและ ควรเพิ่มเนื้อหาวิชาใหม่ๆเข้ามาและควรลดวิชาที่ไม่เกี่ยวข้อง เนื้อหาวิชาควรสอดคล้องกับ ความเป็นปัจจุบัน ทันสมัยและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

5.3.3 ด้านคุณลักษณะของอาจารย์

ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษา อาจารย์ และบัณฑิตประเมินคุณลักษณะของอาจารย์ มีความเห็นสอดคล้องกันอยู่ในระดับดี มีจำนวน 8 ข้อ โดยพิจารณาเป็นรายข้อได้แก่ มีวุฒิตรงกับ การสอนสาขาวิชา เศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม มีตำแหน่งทางวิชาการ มีความรู้ใน

เนื้อหาวิชาที่สอน มีผลงานด้านวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่สอน ความรู้ความสามารถในการเขียนตำราวิชาการในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม ภาระงานสอนและงานด้านการบริการวิชาการและบริการสังคม ส่งเสริมให้นักศึกษานำความรู้ไปใช้ อาจารย์มีคุณสมบัติตรงกับวิสัยทัศน์ ปรัชญา วัตถุประสงค์ของสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม การประเมินคุณลักษณะของอาจารย์ที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางโดยนักศึกษา อาจารย์ และบัณฑิตที่ต่ำกว่าเกณฑ์มีจำนวน 1 ข้อ ได้แก่ สัดส่วนของอาจารย์ต่อนักศึกษา

ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า อาจารย์ผู้สอนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นขึ้นอยู่กับคุณลักษณะหลายประการ ได้แก่ ความรู้ความสามารถในสาขาที่เกี่ยวข้อง ความรู้ในเทคนิควิธีการสอนต่างๆ ความรู้ในสภาวะแวดล้อม อาจารย์ผู้สอนควรที่จะปรับบทบาทในกระบวนการเรียนการสอน จากการทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นที่ปรึกษา อาจารย์ต้องมีศักยภาพในทุกด้านให้มากขึ้นทั้งในด้านของการเขียนตำราและการจัดทำผลงานด้านวิชาการ และควรเพิ่มสรรหาอาจารย์ที่มีความรู้เฉพาะด้านหรือจัดงบประมาณเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เป็นพิเศษเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

5.3.4 สิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่ เรียน

ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาประเมินด้าน สิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ได้แก่ มีโสตทัศนวัสดุที่สนับสนุนการเรียนการสอนเพียงพอ เอกสารประกอบการเรียนการสอนมีเนื้อหาสอดคล้องกับการเรียนการสอน เอกสารประกอบการเรียนการสอนมีความทันสมัยกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ขนาดของห้องเรียนเหมาะสมกับจำนวนนักศึกษา มีห้องเรียนเพียงพอ ความเพียงพอของสถานฝึกงานจากภาครัฐบาล

การประเมินหลักสูตรของอาจารย์ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียน พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม 14 ข้อ ส่วนบัณฑิตได้ประเมินด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียนพบว่า โสตทัศนูปกรณ์ ตำราเรียน และสถานที่เรียน ที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม 13 ข้อ ยกเว้นข้อที่ 11 ระดับความเห็นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ได้แก่ สถานที่เรียนมีห้องเรียนเพียงพอ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอต่อความต้องการของบุคลากร โดยเฉพาะผู้บริหารควรให้ความสำคัญในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ควรมีโสตทัศนูปกรณ์ที่มีความทันสมัยและเพียงพอต่อจำนวนนักศึกษา สำหรับสถานที่ฝึกงานควรจัดหา

สถานที่ฝึกงานให้เพียงพอกับจำนวนนักศึกษาทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาลและขององค์กรมุสลิม ควรมีอุปกรณ์ที่ทันสมัยในการเรียนการสอน เช่น ตำราเรียน วารสารสำหรับการค้นคว้าของ นักศึกษานั้นมีน้อยมากและตำราเรียนควรทันสมัยเพื่อใช้ในการประกอบการเรียนการสอน สถานที่ เรียนควรปรับปรุงให้มีบรรยากาศที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียน การสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5.3.5 ด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม

ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาประเมินด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัด กิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 17 ข้อ

การประเมินหลักสูตรของอาจารย์ในด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัด กิจกรรม พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ทั้งหมดในจำนวนข้อคำถาม ยกเว้นข้อที่ 19 มีระดับ ค่าเฉลี่ย 3.40 ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้ นักศึกษาคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ ส่วนบัณฑิตได้ประเมินด้านกระบวนการเรียนการสอนและการ จัดกิจกรรมพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี มีจำนวน 10 ข้อ การประเมินที่มีความคิดเห็น ระดับค่าเฉลี่ยที่ต่ำกว่าเกณฑ์กำหนดไว้ซึ่งควรปรับปรุง มีจำนวน 2 ข้อได้แก่ มีการเชิญวิทยากร ภายนอกมาบรรยาย มีการพานักศึกษาไปศึกษาดูงานนอกสถานที่

ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า ควรสรรจัดงบประมาณเพื่อเชิญวิทยากรมาบรรยายและใน ด้านของกระบวนการเรียนการสอนควรเน้นให้นักศึกษาได้คิดวิเคราะห์สังเคราะห์ให้มากขึ้นและ สร้างองค์ความรู้ด้วยตัวเองและควรให้นักศึกษามีกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อเป็น แนวทางและเสริมสร้างประสบการณ์และฝึกทักษะให้มากขึ้น

5.3.6 ด้านการวัดและการประเมินผล

ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษา อาจารย์ และบัณฑิตประเมินหลักสูตรด้านการวัด และการประเมินผลมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีทั้งหมด ในข้อคำถามจำนวน 10 ข้อ ยกเว้น บัณฑิตได้ประเมินในส่วนข้อที่ 3 มีระดับความคิดเห็นที่เหมาะสมในระดับปานกลาง คือ มีการเปิด โอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนการวัดผลและการให้คะแนน

ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า ควรมีการประเมินผลอย่างเป็นระบบและได้มาตรฐาน เดียวกันควรมีการจัดประเมินผลตามสภาพจริง มีการแจ้งการประเมินผลให้ผู้เรียนทราบทุกครั้ง เพื่อนำผลจากการวัดผลมาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนและการประเมินผลการเรียนการสอนควร เป็นไปด้วยความยุติธรรม

5.3.7 คุณภาพของบัณฑิต

ผลการศึกษาพบว่า ผู้บังคับบัญชาบัณฑิตมีความเห็นว่า คุณภาพของบัณฑิต ด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ ด้านคุณธรรม จริยธรรมและเจตคติต่อการทำงาน ด้านความรู้ความสามารถและทักษะการปฏิบัติงานของผู้บังคับบัญชาบัณฑิตมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี

ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า ควรพัฒนาบุคลิกภาพและทักษะการปฏิบัติงานควบคู่ไปกับการเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆ ให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงและควรผลิตบัณฑิตให้เป็นนักวิชาการและนักวิชาชีพและทำหน้าที่วิชาการของตนเองให้สมบูรณ์เพื่อเป็นที่พึ่งทางวิชาการของสังคมได้อย่างแท้จริงและควรติดตามผลของผู้สำเร็จการศึกษามาเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

5.3.8 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยขอเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

5.3.8.1 ศึกษาคุณลักษณะของบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการ ในอิสลามที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบัน

5.3.8.2 ศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลามที่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

5.3.8.3 ศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพวิชาชีพเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลามที่เหมาะสมกับเศรษฐกิจและสังคมในยุคปัจจุบัน